

УДК 34:37.091.3

Світлана Василина

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ
ПРАВОВОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**

Соціальні перетворення так чи інакше стосуються всіх сфер індивідуальної свідомості, однак найчутливішою до цих змін є сфера правової свідомості особистості. Це питання має важливе практичне значення, оскільки правова підготовка слугує орієнтиром для суб'єктів права у соціально-правових ситуаціях, дозволяє їм робити відповідний моральний і правовий вибір, на підставі якого вони можуть приймати юридично значущі рішення. Оволодіння основами правових знань є складовою частиною всього культурного життя суспільства, соціальних функцій держави, яка має піклуватися про освіту і виховання підростаючого покоління.

Правова освіта покликана забезпечити достатню орієнтацію молоді – громадян України – у своїх соціальних правах і можливостях. Важливість правового виховання як соціального явища передбачає також розширення базової правової освіти за межі загальноосвітніх правових знань, зокрема у виробничу сферу. У сучасних наукових дослідженнях наголошується на доцільності розроблення і нового напрямку правового навчання і виховання – гуманістичної правової педагогіки, яка створює можливість для опанування людиною соціально значущими правовими знаннями в їх ціннісному розумінні, а отже, забезпечення її ціннісною шкалою, необхідною для формування гуманістичної правосвідомості, духовного світу, соціокультурного самовизначення, без чого неможлива побудова правової держави, правового громадянського суспільства.

Проблеми правової підготовки науковці розглядали за такими основними напрямками: наповнення професійної підготовки громадянсько-правовим змістом (Г. Васянович, П. Гнатенко, Л. Зеліско, В. Калашніков, В. Котюк, О. Наровлянський, А. Нікітін, Н. Осипова), врахування специфіки професій і реалізації принципу професійно спрямованого навчання (В. Башарін, О. Власенко, Р. Гуревич, А. Ізмайлов, М. Махмутов), формування правової свідомості та культури студентів ВНЗ різних рівнів акредитації (М. Городиський, Я. Кічук, В. Котюк, Н. Логінова, Л. Мацук, О. Скакун, М. Подберезький, Є. Федик),

учнів загальноосвітніх закладів (Б. Андрусишин, В. Головченко, А. Гуз, В. Загрева, Г. Неліп, М. Неліп, М. Фіцула); становлення ціннісних орієнтацій старшокласників у процесі вивчення правознавства (Г. Балл, І. Матвієнко, О. Пометун), правового навчання і виховання учнів ПТНЗ (Г. Гребенюк, Г. Дегтярьова, П. Ігнатенко, І. Криштак, Ю. Сурмяк, Н. Ткачова, О. Удалова).

Незважаючи на безумовну значущість цих досліджень, важливими для вивчення залишаються теоретико-методологічні та методичні аспекти вдосконалення правової підготовки учнів ПТНЗ різного профілю, що й зумовило мету нашої статті – обґрунтування психолого-педагогічних умов правової підготовки учнівської молоді в ПТНЗ, які забезпечуватимуть підвищення якості загальноосвітньої та професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників.

Педагогічні умови – це спеціально спроектовані та реалізовані системотвірні чинники, які впливають на зовнішні та внутрішні обставини освітнього процесу й особистісні характеристики його учасників, забезпечуючи цілісність навчання і виховання відповідно до вимог суспільства та Державних стандартів освіти. Їх застосування сприяє всебічному розвитку особистості учнів, виявленню її творчих здібностей, урахуванню потреб і формуванню професійно важливих якостей, базових і професійних компетентностей [6, с. 63]. Відповідно до різних сфер реалізації, а також аспектів освітньої діяльності розрізняють різні типи умов. Так, М. Козяр та І. Козловська розглядають умови ефективного функціонування освітнього процесу: навчально-матеріальні, навчально-гігієнічні, морально-психологічні [4, с. 202].

Психолого-педагогічні умови забезпечують необхідні педагогічні заходи впливу на розвиток особистості суб'єктів навчального процесу. Науковці розглядають їх як: сукупність можливостей освітнього та матеріально-просторового середовища, використання яких сприяє підвищенню ефективності освітнього процесу; комплекс заходів і чинників впливу, спрямованих на розвиток особистості суб'єктів освітньої системи, що забезпечує успішне вирішення завдань цілісного навчання і професійної підготовки. Реалізація психолого-педагогічних умов передбачає вдосконалення конкретних характеристик навчання, виховання і розвитку особистості, тобто вплив на особистісний аспект освітньої системи. Тому сукупність психолого-педагогічних умов добирається з урахуванням необхідних особистісних якостей, визначених у кваліфікаційній характеристиці фахівця (випускника) [6, с. 42].

На наш погляд, психолого-педагогічні умови мають сприяти формуванню правової свідомості, правового критичного мислення, усвідомленню майбутніми фахівцями важливості та цінності права в особистому житті та професійній діяльності. Оволодіння фахівцями необхідним обсягом правових знань у нерозривному зв'язку із системою моральних цінностей, етичних правил поведінки є запорукою виховання правослухняної особистості, яка чітко дотримується норм права та досконало знає свої обов'язки [1, с. 92]. Передумовою якісної правової підготовки є, безперечно, використання й адаптація світового та кращого вітчизняного досвіду правової підготовки фахівців, що зумовлює розроблення, впровадження та застосування нових концептуальних підходів, оновлення змісту, пошук більш досконалих організаційних форм і методів вивчення правознавчих предметів, а також взаємодію із соціальними партнерами.

Детально вивчивши науково-педагогічну літературу та практику правового навчання майбутніх фахівців, ми обґрунтували психолого-педагогічні умови правової підготовки учнів професійно-технічних навчальних закладів:

1 Забезпечення позитивної психологічної атмосфери під час правової підготовки учнів з урахуванням особливостей навчально-виховного процесу ПТНЗ.

Ефективність будь-якої діяльності, а навчальної чи не найбільше, залежить від стимулюючого впливу, тобто мотивації, що характеризує процес стимулювання і підтримки поведінкової активності на певному рівні. Спонукальна функція мотивації детермінована потребами, інтересами, мотивами, цілями, цінностями, орієнтирами й іншими причинами, місце і роль яких змінюється у процесі навчальної діяльності.

Визначальним аспектом мотивації професійного навчання є правильне виявлення професійних інтересів і нахилів адекватного вибору професії – важливих прогностичних чинників задоволення роботою в майбутньому, досягнення успіхів у професійній діяльності. Викладаючи навчальний предмет, педагог має використовувати засоби, які б забезпечували створення стійких інтересів, а для цього: всі культурні інтереси потрібно виробляти, опираючись на природні інтереси і максимально враховуючи вікові й індивідуальні якості учнів; навчальний курс має бути змістовим і привабливим, постійно спонукати учнів до самостійної діяльності.

Одним із важливих шляхів формування стійких пізнавальних інтересів є забезпечення привабливості та змістовності навчального пре-

дмета, розуміння значення матеріалу, що вивчається, для особистого життя і майбутньої професійної діяльності. Серед інтересів необхідно виділяти і враховувати провідні. Оскільки у професійній мотивації важлива роль належить позитивному ставленню до професії, то саме на інтересі до обраної професії ґрунтується мотивація навчання майбутніх фахівців у ПТНЗ.

Професіоналізм педагога полягає в умінні, опираючись на власну ерудицію, інтуїцію, використовуючи педагогічні та психологічні прийоми і методи та враховуючи рівень попередньої правової підготовки учнів, зацікавлювати і спонукати їх до постійного цілеспрямованого і, головне, активного навчання. На перший план виступають інтелектуальні мотиви, тобто спонукання до отримання знань, умінь і навичок із предмета не задля оцінки, а для того, щоб використовувати їх у життєдіяльності, професійному розвитку. Не втрачає значення й емоційна мотивація: зацікавлення самим процесом викладання предмета, спілкування з викладачем і одногрупниками, робота з літературними джерелами, участь у дискусіях, виконання різноманітних завдань творчого характеру. Безперечно, для учнів має значення одержання оцінки з предмета, однак це утилітарний мотив, пов'язаний не з інтересом до навчального предмета, а з бажанням «бути кращим», не засмучувати батьків, отримати хороший диплом задля подальшої кар'єри.

Оскільки право належить до царини стосунків (регулює відносини між людьми), то у процесі його викладання центральне місце належить взаємодії викладачів з учнями та реалізації моделей взаємодії у правовому полі життєдіяльності. Взаємодія – це безпосередня міжособистісна комунікація. Її важливою особливістю є здатність людини «приймати роль іншого», уявляти, як його сприймає співрозмовник і відповідно інтерпретувати ситуацію і конструювати власні дії.

Педагогічна взаємодія під час навчального процесу передбачає створення позитивної психологічної атмосфери спільної навчальної діяльності, яка сприятиме формуванню позитивної мотивації, розвитку позитивних емоцій і почуттів учасників такої взаємодії. Таким чином, використання у процесі викладання правознавчих предметів методів створення сприятливої атмосфери відповідає вимогам професійно спрямованого навчання. Процесуальною основою цих методів є комунікативна взаємодія, яку організовує педагог для оперативного включення учнів у спільну активну діяльність.

2. Розвиток критичного мислення учнів у процесі професійно орієнтованої правової підготовки.

Правознавчі предмети за своїм змістом можна вдало поєднувати з практичною діяльністю учнів, оскільки специфіка права якраз покликана регулювати суспільні відносини. Саме в людському спілкуванні завдяки практичному використанню правових знань формується вміння правильно діяти і розв'язувати суперечливі життєві ситуації. Щоб право не виглядало для учнів відірваним від життя, при вивченні цього предмета потрібно обов'язково враховувати його практичну складову. При використанні прийомів критичного розуміння у майбутніх фахівців формується практичне мислення. Як вказує В. Кузнецов, «право – це не лише те, що написано в законах, статутах і кодексах, а це ще й функціонування правової системи, розуміння якої приходить лише з набуттям практичного досвіду, з виробленням так званого практичного розуму» [5].

Критичне мислення створює можливість за допомогою теоретичних знань проаналізувати, обґрунтувати й обрати необхідне правове рішення в життєвих ситуаціях. Таким чином, поєднання критичного мислення з умінням розв'язувати правові ситуації є взаємозумовленим процесом [8, с. 5]. Для успішного самостійного вирішення правових ситуацій учнів необхідно ознайомити зі стратегією дій. На практиці розв'язання правових ситуацій, які містять юридичну колізію, викликає в учнів певні труднощі. Причинами цього є: невміння виділяти головне, знаходити причинно-наслідкові зв'язки між подіями і фактами, робити висновки на підставі нормативних документів. Для успішного розв'язання правової ситуації необхідне дотримання основних вимог до неї: доступність, життєвість, проблемність, слугування цілям заняття. Проблемність ситуації сприяє критичному осмисленню учнями певної проблеми. Застосовуючи правові норми, вони вчаться формулювати гіпотези, оцінювати дії її учасників, а тому повинні бути підготовлені до аналітичної діяльності [10, с. 54].

Особливістю мислення учнів ПТНЗ є зменшення механічної пам'яті в пізнавальній діяльності, а їхній інтелектуальний розвиток потребує логічної пам'яті. Причинами цих змін є ускладнення навчального матеріалу, зростання його обсягу, залучення нових джерел, формулювання нових навчальних прийомів. За цієї ситуації відбуваються зміни у співвідношенні емпіричного і теоретичного навчання на користь останнього, «згортання» початкових логічних прийомів у внутрішню розумову форму (аналіз, зіставлення, систематизація тощо), «матеріалізація» заключних дій в усних і письмових відповідях (узагальнювальні й оцінювальні висновки, характеристики тощо) [7, с. 82].

Розв'язання правових ситуацій потребує активної інтелектуальної діяльності суб'єкта, а отже, процесу мислення. Це відбувається в той момент, коли змінюються умови діяльності, виникають різні за структурою та змістом нестандартні ситуації. Саме тому викладач має пропонувати такі ситуації для розвитку критичного мислення учнів [2, с. 166].

Одним із головних завдань вивчення правознавства є вироблення в учнів ПТНЗ умінь і навичок діяти згідно з нормами права у конкретних життєвих ситуаціях, трудовій діяльності. У зв'язку з відсутністю прямого зв'язку між здобутими учнями правовими знаннями та їх застосуванням на практиці викладачеві доводиться вирішувати це завдання з урахуванням цього аспекту.

Як відомо, навчання передбачає послідовне формування знань і вмінь: від простого до складного. У критеріях оцінювання досягнень учнів із правознавства визначено рівні правових ситуацій. На початковому та середньому рівнях пропонується аналізувати прості юридичні задачі в супроводі викладача, на достатньому рівні – юридичні задачі середнього рівня складності під керівництвом викладача, високий рівень потребує вмінь учнів самостійно вирішувати задачі, використовуючи інформацію з додаткових джерел [8].

Отже, розвиток критичного мислення та вміння вирішувати правові ситуації є взаємозумовленим процесом під час вивчення правознавства, успішність якого залежить від послідовності та системності формування знань, умінь, навичок і передбачає перехід від репродуктивної до самостійної пізнавальної діяльності. Розвиток критичного мислення відбувається через ускладнення змісту ситуацій на етапах формування вмінь і навичок. Для цього потрібно проаналізувати велику кількість фактів, правових документів і ситуацій, використовувати інтелектуальні прийоми навчальної діяльності для оцінювання дій учасників ситуацій, пошуку причин, наслідків і взаємозв'язків між цими фактами, застосовувати інтерактивні методи навчання для розв'язання правових ситуацій. Уміння критично мислити допомагає учням використовувати правові знання не лише в навчанні, а й у повсякденному житті та майбутній професійній діяльності.

3. Взаємодія із соціальними партнерами (правоохоронними органами, громадськими організаціями, роботодавцями тощо) у здійсненні правової підготовки.

Провідне місце у здійсненні правової підготовки і соціальної профілактики нарівні з органами освіти, передусім середніми загальноосвітніми школами і ПТНЗ, займають органи внутрішніх справ, зок-

рема поліція, в тісній співпраці зі службами у справах дітей державних адміністрацій, центрами соціальних служб для сім'ї, дітей і молоді. Для досягнення ефекту в реалізації загальної профілактики протиправної поведінки працівники правоохоронних органів мають дотримуватися таких основних вимог: підготовка до лекційної пропаганди, зустрічі з молоддю повинні бути систематичними та конструктивними, проводитися у різних формах навчально-пізнавальної діяльності. Регламентація участі працівників ОВС у роботі з правового виховання населення передбачена низкою нормативно-правових актів, серед яких вагоме місце займає Закон України «Про міліцію». У ст. 10 цього Закону до одного з основних обов'язків міліції віднесено «участь у правовому вихованні населення» [3].

Основними формами взаємодії профтехосвіти й ОВС у здійсненні правової підготовки учнів є: *організаційно-розпорядчі заходи* (спільні наради, круглі столи з обговорення проблемних питань, погодження і затвердження плану взаємодії та програми правового виховання; діяльність громадських юридичних консультацій на базі ВПУ тощо); *спільні правовиховні заходи* (бесіди, лекції, семінари, тренінги, дискусії, вечори запитань і відповідей, екскурсії, учнівські конференції, круглі столи тощо); *спільні профілактичні заходи* (профілактичний облік учнів у ОВС, робота Ради профілактики, вивчення документації, обстеження умов проживання учнів, взаємне інформування про стан правопорядку в навчальному закладі та ін.).

Форми взаємодії ПТНЗ і органів внутрішніх справ у правовиховній і профілактичній роботі зумовлюють форми правової підготовки учнів. Основними з них є: правове навчання, правова пропаганда, правова просвіта, самовиховання. До основних напрямів взаємодії відносимо: правове виховання учнів; правову просвіту батьків; профілактику протиправної поведінки учнівської молоді (попередження злочинів, наркоманії, проституції, венеричних хвороб, СНІДу тощо) [9, с. 11].

Зміст взаємодії ПТНЗ і органів внутрішніх справ щодо правової підготовки передбачає допомогу викладачам в організації поглибленого вивчення учнями основних положень Конституції України, галузевих норм права, передусім цивільного, цивільно-процесуального, адміністративного, сімейного, кримінально-процесуального, міжнародних і національних стандартів і механізмів захисту прав і свобод людини, законодавчих актів з урегулювання охорони дитинства, соціального становлення і розвитку молоді в Україні тощо [9, с. 12].

Для покращення практики взаємодії ПТНЗ і органів внутрішніх справ у правовиховній і профілактичній роботі пропонується:

– законодавчо закріпити обов'язок усіх служб ОВС у контексті профілактичної роботи здійснювати правове виховання молоді у навчальних закладах і розробити окрему форму звітності з цієї роботи; заслуховувати результати такої роботи щоквартально на спільних нарадах ОВС, відділів юстиції та освіти; періодично висвітлювати стан правового виховання молоді у ЗМІ;

– зобов'язати педагогічних працівників навчальних закладів удосконалювати механізми системного залучення поліції до правовиховної роботи з учнями (розроблення погоджених планів взаємодії у правовиховній і профілактичній роботі та програм правовиховних заходів, забезпечення організаційно-педагогічних, методичних, дидактичних умов спільної правовиховної діяльності тощо) [9, с. 16].

4. Упровадження авторського науково-методичного забезпечення курсу «Основи правових знань» і методики його викладання, розробленого з урахуванням специфіки професійної підготовки кваліфікованих робітників.

Для вдосконалення процесу вивчення основ правознавства необхідно оновити навчально-методичне забезпечення, яке відповідало б віковим особливостям учнів. Предмет «Основи правових знань» має стати для них важливою основою розвитку правосвідомості. Отримані знання мають закріплюватись у позааудиторній роботі.

У процесі дослідження ми виявили чинники, які зумовлюють доцільність коригування навчально-методичного забезпечення та введення комплексного курсу-практикуму: оновлення програми з «Основ правових знань» у ПТНЗ з урахуванням принципу професійної спрямованості та підготовка відповідного підручника (посібника); усунення надмірного формалізму та перенасичення змісту предмета теоретичними положеннями; посилення уваги до основ правових знань і процесуальних аспектів права; активне впровадження методик інтерактивного навчання з метою підвищення інтересу до правових знань і правової інформації.

Під час формування правових знань учнів слід урахувати два важливі моменти: по-перше, в учнів необхідно сформувати правове мислення як основу діяльності у майбутньому; по-друге, сформувати елементи наукового мислення як основу для засвоєння необхідних для використання у професійній діяльності правових знань. На нашу думку, небажаним є включення в навчальні програми надмірної кільк-

кості фактологічного навчального матеріалу. Водночас, необхідно узагальнити, систематизувати й оцінити на основі положень сучасної дидактики нагромаджений практичними працівниками досвід вивчення правознавства у ПТНЗ.

Засвоєння, доповнення і конкретизація теоретичних знань практиком сприяє розвитку і творчому використанню цих знань у професійній діяльності. У запропонованому нами підході до побудови комплексного курсу «Основи правових знань» такі особливості професійно-технічної освіти, як переважання предметів професійно-практичної підготовки, дозволяють усунути перевантаження учнів теоретичним матеріалом, натомість посилити фундаментальний і прикладний компонент правових знань, підвищити правову культуру фахівців як загалом, так і щодо їхньої професійної діяльності.

У ПТНЗ, на відміну від середньої загальноосвітньої школи, де основи правових знань вивчають у «загальних рисах», передбачений чинною програмою правовий навчальний матеріал слід конкретизувати і профілювати у процесі вивчення комплексного курсу «Основи правових знань». Для цього необхідне перекоструювання його змісту. Воно полягає не лише в переміщенні окремих підтем і перенесенні акцентів на професійно значущий навчальний матеріал, а й у поетапній систематизації та розвитку знання від фундаментального через загальноправове до прикладного, що визначається специфікою конкретних робітничих професій. Зауважимо, що розроблений підхід передбачає не зростання обсягу навчального матеріалу, а лише переструктурування й ущільнення його змісту з використанням дидактично ефективних форм і методів навчання.

На основі аналізу філософської, психологічної, педагогічної, методичної літератури й аналізу стану і можливостей формування правових знань у ПТНЗ ми сформулювали такі вимоги до правової підготовки учнів ПТНЗ у межах комплексного курсу:

- не лише забезпечити учнів сукупністю правових знань, а й формувати правовий світогляд, враховувати правові аспекти майбутньої професії, використовуючи елементи знань із різних предметів у єдності та цілісності;
- сприяти ґрунтовності, дієвості, системності знань і їх практичному використанню, що дозволяє поєднувати отримані знання з практичними діями;
- усунути з навчального процесу дублювання навчального матеріалу, фрагментарність і формалізм знань;

– забезпечити дотримання логіки формування основних правових понять на основі розуміння їх суті.

Отже, необхідність повноцінної правової освіти учнів ПТНЗ з урахуванням специфіки майбутньої професії зумовлює перегляд чинної системи вивчення основ правових знань, оновлення її змісту і методів навчання. Одним із перспективних шляхів забезпечення цілісності правових знань учнів ПТНЗ є впровадження комплексних курсів за структурою «курс + практикум». Так, у комплексному курсі (на модульній основі) «Основи правових знань» органічно поєднуються різнопредметні знання, необхідні для засвоєння правових знань.

Основним завданням викладача є надати знанням і вмінням учнів практичної спрямованості, побачити їх відображення в позитивних проявах правомірної поведінки учнів та їх оцінних судженнях і допомогти навчитися застосовувати їх у професійній діяльності.

Практичний курс «Основи правових знань» як навчальний предмет передбачає певні особливості організації навчально-виховного процесу, насамперед обов'язкове, систематичне використання інтерактивних методів навчання: мозкового штурму, дискусії, взаємонавчання в малих групах, парах, імітації спрощених судових слухань, «ажурної пилки», рольових ігор тощо. Безперечно, актуальними є також активні методи: бесіда, тестування, моделювання та розв'язування ситуацій, виконання творчих пізнавальних завдань. Передбачається вихід за межі заняття шляхом реалізації проектної діяльності в індивідуально-груповій формі, соціологічних дослідженнях тощо.

Обґрунтовані психолого-педагогічні умови спираються на світовий і кращий вітчизняний досвід правової підготовки фахівців та передбачають застосування нових методологічних підходів, оновлення змісту навчального матеріалу і надання йому професійно спрямованого характеру, розроблення та впровадження інноваційної методики викладання правознавчих предметів, а також взаємодію із соціальними партнерами. Їх реалізація в освітньому процесі ПТНЗ сприяє формуванню правової компетентності майбутніх кваліфікованих робітників і підвищенню правової культури виробничого персоналу.

До напрямів подальших досліджень відносимо побудову й апробацію моделі правової підготовки майбутніх фахівців у ПТНЗ на основі теоретичних засад правової підготовки та врахування сутності її ключових понять, адекватну до нагальних і перспективних завдань професійно-технічної освіти.

Посилання:

1. *Дзьобань, О.* До питання про місце правового виховання в сучасному українському суспільстві // *Правова культура і громадянське суспільство в Україні: стан і перспективи розвитку* : Матеріали міжнародної наукової конференції., м. Харків, 12 жовтня 2007 р. — Харків : Право, 2007. — 216 с.
2. *Жидкова, Н.* Розвиток критичного мислення у процесі вирішення правових ситуацій на уроках правознавства / *Н. Жидкова* // *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології.* — 2010. — № 6(8). — С. 164—175.
3. Закон України «Про міліцію» від 25 листопада 2001 року. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.yablonsky.com.ua/Z0565_1990.htm#_Toc531335922.
4. *Козяр, М. М.* Науково-педагогічний словник / *Козяр М. М., Козловська І. М.* — Львів : СПОЛОМ, 2011. — 216 с.
5. *Кузнєцов, В.* Розуміння права: методи та модель філософії права (Практичне значення розуміння права) / *В. Кузнєцов* // *Філософська Думка.* — 2009. — № 1. — С. 120—136.
6. *Литвин, А. В.* Методологічні засади поняття «педагогічні умови»: на допомогу здобувачам наукового ступеня / *А. В. Литвин.* — Львів : СПОЛОМ, 2014. — 76 с.
7. *Немов, Р.* Психологія : учеб. [для студ. пед. учеб. завед.] : [в 3 кн.]. — [3-е изд.]. — М. : ВЛАДОС, 1999. — Кн. 1. — 688 с.
8. *Пометун, О.* Формування мислення учнів на уроках з курсу за вибором «Права людини» / *О. Пометун* // *Історія в школах України.* — 2009. — № 9. — С. 5—8.
9. *Сурмяк, Ю. Р.* Взаємодія вищих професійних училищ та органів внутрішніх справ у правовому вихованні учнів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 — «Теорія і методика виховання» / *Ю. Р. Сурмяк.* — Дрогобич, 2009. — 21 с.
10. *Юридична дидактика : посіб. із викладання права та юридичних дисциплін* / за ред. *Р. О. Стефанчука.* — К. : СПД Юсип'юк В. Д., 2009. — 196 с.

References (transliterated and translated):

1. *Dzoban, O.* Do pytannia pro mistse pravovoho vykhovannia v suchasnomu ukrainskomu suspilstvi (On the place of legal education in modern Ukrainian society) // *Legal culture and civil society in Ukraine : state and development prospects : Proceedings of international scientific conference, Kharkiv, October 12, 2007.* Kharkiv, 2007, 216 p.
2. *Zhydkova, N.* Rozvytok krytychnoho myslennia u protsesi vyrishennia pravovykh situatsiy na urokakh pravoznavstva (Critical thinking development while solving legal situations at Legal Studies lessons) // *Pedagogical Sciences : Theory, History, Innovative Technologies,* 2010. No 6 (8). P. 164-175.
3. *Zakon Ukrainy «Pro militsiyu» vid 25 lystopada 2001 roku (The Law of Ukraine «On militia») from November 25, 2001.* [Electronic resource]. Available at : http://www.yablonsky.com.ua/Z0565_1990.htm#_Toc531335922.
4. *Koziar, M. M., Kozlovskaya, I. M.* Naukovo-pedahohichni slovnyk (Scientific and Pedagogical Dictionary). Lviv, 2011, 216 p.
5. *Kuznyetsov, V.* Rozuminnia prava: metody ta model filosofiyi prava. (Praktychne znachennia rozuminnia prava) (Understanding of the law: methods and the model

- of Philosophy of Law (Practical meaning of understanding of the law)) // Philosophical Thought, 2009. No 1. P. 120-136.
6. *Lytvyn, A. V.* Metodolohichni zasady poniattia «pedahohichni umovy»: na dopomohu zdobuvacham naukovoho stupenia (Methodological foundations of the notion «pedagogical conditions»: To help applicants for scientific degrees). Lviv, 2014, 76 p.
 7. *Nemov, R.* Psiholohiya : ucheb. [dlia stud. ped. ucheb. zaved.] : [v 3 kn.]. (Psychology : Manual for students of higher schools of education : In 3 books). Moscow, 1999. Book 1, 688 p.
 8. *Pometun O.* Formuvannia myslennia uchniv na urokakh z kursu za vyborom «Prava liudyny» (Pupils' thinking formation at lessons of elective course «Human Rights») // History at schools of Ukraine, 2009. No 9. P. 5-8.
 9. *Surmiak, Yu. R.* Vzayemodiya vyshchikh profesiinykh uchylyshch ta orhaniv vnutrishnikh sprav u pravovomu vykhovanni uchniv : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk : spets. 13.00.07 — «Teoriya i metodyka vykhovannia» (Interaction of higher vocational schools and internal affairs institutions in pupils' legal education : Synopsis of Ph. D. thesis in Pedagogy : 13/00/07 — «Theory and methods of upbringing»). Drohobych, 2009, 21 p.
 10. Yurydychna dydaktyka : posib. iz vykladannia prava ta yurydychnykh dystsyplin (Legal didactics : Guidances for teaching law and legal disciplines) / Under the editorship of *R. O. Stefanчук*. Kyiv, 2009, 196 p.

Стаття надійшла до редакції 03.05.16

С. Василина

Психолого-педагогічні умови правової підготовки учнів професійно-технічних навчальних закладів

Правова підготовка майбутніх кваліфікованих робітників спрямована на формування в учнів ПТНЗ правової свідомості, правового критичного мислення, забезпечення усвідомлення ними важливості й цінності права в особистісному житті та професійній діяльності. Виконання цих завдань потребує створення відповідних психолого-педагогічних умов, які спираються на світовий та кращий вітчизняний досвід правової підготовки фахівців і передбачають застосування нових методологічних підходів, оновлення змісту навчального матеріалу і надання йому професійно спрямованого характеру, розроблення і впровадження інноваційної методики викладання правознавчих предметів, а також взаємодію із соціальними партнерами. На основі детального вивчення науково-педагогічної літератури та практики правового навчання майбутніх фахівців, обґрунтовано психолого-педагогічні умови правової підготовки учнів професійно-технічних навчальних закладів: забезпечення позитивної психологічної атмосфери під час правової підготовки учнів з урахуванням особливостей навчально-виховного процесу ПТНЗ; розвиток критичного мислення

учнів у процесі професійно орієнтованої правової підготовки; взаємодія із соціальними партнерами (правоохоронними органами, громадськими організаціями, роботодавцями тощо) у здійсненні правової підготовки; упровадження авторського науково-методичного забезпечення курсу «Основи правових знань» і методики його викладання, розробленого з урахуванням специфіки професійної підготовки кваліфікованих робітників. Обґрунтовані педагогічні умови сприяють формуванню правової компетентності майбутніх кваліфікованих робітників і спрямовані на підвищення правової культури виробничого персоналу нашої країни.

Ключові слова: психолого-педагогічні умови, правова підготовка, професійно-технічні навчальні заклади, кваліфіковані робітники, основи правових знань, науково-методичне забезпечення, практикум.

S. Vasylyna

Psychological and Pedagogical Conditions of Pupils' Legal Teaching at Vocational Schools

Legal training of future skilled workers is aimed at developing of vocational students' legal consciousness, legal, critical thinking, ensuring their awareness of the importance and value of the law in their personal life and professional activities. Achieving these goals requires the creation of appropriate psychological and pedagogical conditions which are based on the world and the best domestic experience of legal training and involve the use of new methodological approaches, the renewal of the training material content making it more professionally oriented, the development and implementation of innovative teaching methods, and the cooperation with the social partners. Based on a detailed study of scientific and educational literature and the practice of future professionals' legal training, the author substantiates the psychological and pedagogical conditions of legal training at vocational and technical schools, namely: providing positive psychological atmosphere in the legal training of students with the peculiarities of the educational process of vocational schools; the development of critical thinking in the professionally oriented legal training; the cooperation with the social partners (law enforcement agencies, community organizations, employers, etc.) in the implementation of legal training; the implementation of the author's methodological support of the course «Foundations of legal knowledge» and its teaching methods that was developed according to the specifics of skilled workers' training. These pedagogical conditions promote the formation of skilled workers' legal

competence and are aimed at improving the legal culture of the production personnel in our country.

Key words: psychological and pedagogical conditions, legal training, vocational schools, skilled workers, foundations of legal knowledge, scientific and methodological support, workshops.

Рецензент – кандидат педагогічних наук,
доцент Ю. В. Сурмяк